
ÎN LEGĂTURĂ CU TERMINOLOGIA TEHNICĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ ÎN STANDARDELE DE STAT

DE

Ing. I. MILETINEANU
DIRECTORUL STANDARDIZĂRII

În numărul 6 al revistei «Limba română» a apărut articolul prof. Al. Graur «Unele probleme ale vocabularelor profesionale» în care, printre altele, este criticată terminologia tehnică folosită în standarde, precum și, în general, atitudinea Comisiei de standardizare în problema terminologiei.

Fără a intra în polemică cu autorul articolului și privind oricând o critică constructivă ca un ajutor în munca noastră, socotim necesar să facem o serie de precizări și puneri la punct în legătură cu cele cuprinse în articolul sus menționat. Deoarece unele din afirmațiile prof. Al. Graur par a fi datorite unei cunoașteri incomplete a felului în care se desfășoară procesul de elaborare a standardelor, vom începe prin a da câteva lămuriri în această privință.

Acțiunea de standardizare socialistă a început la noi în țară în anul 1949. Comisia de standardizare s-a găsit chiar de la început în fața unor probleme grele de terminologie tehnică și științifică, deoarece regimul burghezo-moșieresc a lăsat ca moștenire o terminologie tehnică insuficientă și haotică, formată prin împrumuturi nesistematice și forțate din limbi străine.

Or, standardele, care sînt obligatorii, avînd caracter de lege, se adresează nu numai specialiștilor și tehnicienilor cu cultură tehnică superioară, ci și maselor largi de muncitori care trebuie să le aplice în producție. De aceea ele trebuie să aibă o terminologie corectă, unificată pe ramuri, ușor de înțeles și fără posibilități de interpretare care ar putea conduce la o aplicare greșită.

Pentru atingerea acestui scop s-a ales o metodă de muncă corespunzătoare, și anume aceea a unor anchete largi printre factorii interesați, consa-

terată apoi prin procedura legală de elaborare a standardelor, întocmită după modelul standardizării sovietice.

Aceste anchete se desfășoară în mai multe etape, începînd cu discutarea unor redactări preliminare, în colectivele uzinelor și ale instituțiilor interesate; urmează o examinare a proiectului de standard, la ministerul sau instituția științifică tutelară; după care, proiectul se examinează de către organele de specialitate ale Comisiei de standardizare și după aceasta este supus aprobării, în ședință publică, în prezența principalilor factori interesați. În cursul etapelor arătate mai sus, proiectul de standard ajunge să primească contribuția mai multor sute de cunoscători ai domeniului tehnic respectiv; standardul este astfel rodul unei munci colective.

În ceea ce privește terminologia, printre factorii interesați, chemați să contribuie la elaborarea standardelor, figurează și Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., unele standarde de terminologie fiind chiar elaborate în întregime de institutele științifice ale Academiei R.P.R., bineînțeles tot cu respectarea procedurii de anchetă în domeniul respectiv.

La stabilirea terminologiei tehnice și științifice, Standardizarea s-a călăuzit de următoarele principii:

1. Utilizarea sinonimelor să fie cît mai limitată. Pe linia articolului acad. A. M. Terpigorev,¹ s-a urmărit ca fiecare termen să exprime o singură noțiune, în cadrul aceleiași discipline sau specialități.

2. Termenul tehnic să se încadreze într-un sistem de termeni, făcîndu-se în acest scop o clasificare completă a noțiunilor și a termenilor din domeniul respectiv.

Aceste două principii au fost respectate, atît în cele circa 40 standarde speciale de terminologie, cît și în cele peste 4000 standarde, în care au intervenit probleme de terminologie ridicate de necesitatea exprimării exacte a noțiunilor tratate.

În ce privește limitarea utilizării sinonimelor dăm următoarele exemple:

Termeni sinonimi	Termen unic ales
arc, resort bulumac, bulamac, șarampoi, stîlp de gard rigle, cușaci, morali șurub, bulon șipci, lanteți, lați, leături, lețuri scară, scală viteză, iuțeală	arc bulumac rigle șurub șipci scară viteză

¹ Acad. A. M. Terpigorev, Reglementarea terminologiei tehnice, în «Voprosi iaziko-znaniia» nr. 1 1953.

În privința refacerii sistematice a terminologiei unui întreg domeniu, devenită necesară în urma clasificării tuturor noțiunilor din domeniul respectiv, cităm următorul exemplu:

Înainte de intervenția Standardizării, uleiurile minerale aveau tot felul de denumiri, care de care mai fanteziste, fără ca să dea consumatorului nici un fel de indicație asupra întrebuințării.

Ce putea ști un consumator despre însușirile de ungere ale uleiurilor citind denumirile:

Gargoyl D T E Extra Heavy /
Gargoyl Velocite Oil E
Peboil
Revoil
Viscolite L M

Se vede clar că denumirile de mai sus introduceau în terminologia tehnică o serie de cuvinte străine inutile, fără nici o bază științifică, astfel încât din citirea lor nu se putea trage nici o concluzie asupra calității uleiului.

Comisia de standardizare luând în studiu în anul 1949 primele standarde referitoare la uleiuri, a găsit că este necesar ca, în primul rând, să se facă o clasificare completă a acestora, pe criteriile științifice. Pe această bază să se elaboreze un nomenclator în care să se fixeze noi denumiri pentru uleiuri, menite să dea indicații precise asupra utilizării și a proprietăților lor de ungere.

Principiile de alcătuire a noilor denumiri au fost supuse anchetei publice în nr. 11/1949 al Buletinului de standardizare și, ca urmare a răspunsurilor primite și a discuțiilor purtate ulterior, a fost aprobat un standard special de terminologie, privind acest domeniu (STAS 871—49).

Noile denumiri adoptate cuprind termeni ca:

Ulei de cilindru
Ulei de transformator
Ulei de turbină

Printre problemele de terminologie, cele referitoare la neologisme au format o preocupare permanentă a Comisiei de standardizare.

Soluțiile la care s-a ajuns în colectivele de elaborare, în privința neologismelor, pot fi clasificate în patru categorii principale, pe care le arătăm în cele ce urmează, însoțite fiecare de câteva exemple cunoscute de toți cei care au participat la lucrările de elaborare a standardelor.

Alegerea unui cuvânt românesc existent, în locul cuvintelor inutile de origine străină.

Cuvânt românesc	Cuvântul de origine străină înlocuit	Domeniul
alb de zinc	țincvais (Zinkweiss)	chimie
arc	resort	metalurgie
așchie	șpan (Span)	metalurgie
burlan	tubing	industria petroliferă
încleiere	ancolare	industria textilă
întinzător	tendor	metalurgie
întreruptor	șaltăr (Schalter)	electrotehnică
lambă și uluc	nut și feder	tîmplărie
lucru mecanic	travaliu	mecanică teoretică
pițghie	heblu	electrotehnică
plită	reșou (rechaud)	"
pornire	demaraj	metalurgie
plutitor	floter (flotteur)	"
prăjină	ștangă	electrotehnică și ind. petrolieră
răsucire	torsiune	rezistența materialelor
stîngător	extinctor	metalurgie
ungător	gresor	"
țevă	șpul (Spule)	industria textilă

Adoptarea unui termen tehnic nou, compus din mai multe cuvinte românești, în locul termenului străin inutil.

Termen tehnic compus din cuvinte românești	Termenul străin înlocuit	Domeniul
arbore cotit	vilbrochen (vilbrequin)	construcția de mașini
bandă izolatoare	izolirband (Isolierband)	electrotehnică
bare pentru sîrme	wirebars	metalurgie
ciocan pentru lipit	letcon (LötKolben)	"
calibru vergea	șticmas (Stichmass)	"
cuie cu cap cilindric	vagnere (cuie Wagner)	industria de încălțăminte
încălțăminte cusută pe ramă	sistem gudir (Goodyear)	"
încălțăminte cusută în brant	sistem machei (Mac Key)	"
inele de siguranță	grovere (inele grower)	metalurgie
indicator piroscopic	con Seger	ceramică
mașină de găurit	bormașină (Bohrmaschine)	construcția de mașini
opritor cu arc	șnapăr (Schnapper)	tîmplărie
șuruburi pentru lemn	hoțșuruburi (Holzschrauben)	"
răzuitor de parafină	godevil	industria petrolieră
ungător cu bilă	tecalemit	construcția de mașini
ungător cu pîlnie	ștaufăr (Stauferbühse)	"

Păstrarea termenilor de origine străină, ușor de pronunțat
și introduși în limba română

Termen	Domeniul
anelopă	industria cauciucului
bizeți	confecții de îmbrăcăminte
bombeu	» » încălțăminte
brant	» » încălțăminte
bucșă	metalurgie
canafas	industria textilă
cant	tîmplărie
evadrat	poligrafie
chiolbaș	industria petrolieră
cron	sticle optice
foraibăr	metalurgie
furnir	tîmplărie
grund	vopsitorie
geamblac	metalurgie
glenc	industria de încălțăminte
jalon	măsuri și aparate de măsurat
miră	măsuri și aparate de măsurat
placaj	tîmplărie
placheu	confecții de încălțăminte
șaiabă	metalurgie
șubler	măsuri și aparate de măsurat
ștaif	confecții de încălțăminte
șliț	confecții de îmbrăcăminte
șnaluri	confecții de îmbrăcăminte

Alegerea dintre mai mulți termeni de origine străină în circulație, a celui mai apropiat
de spiritul limbii române și mai ușor de pronunțat

Termen ales	Termen părăsit	Domeniul
cornier	vinclu	metalurgie
filet	ghivent, ghevind, ghivint	»
în consolă	cantilever	»
lagăr	palier	»
tarod	ghevindbor (Gewindebohrer)	»

Cele de mai sus reprezintă, după părerea noastră, exemple pozitive din contribuția Standardizării la rezolvarea problemei neologismelor în terminologia tehnică.

Trebuie să recunoaștem, însă, că Standardizarea a comis și greșeli în această privință.

Au fost lăsați neschimbați numeroși termeni străini ca: *Rundstuhl*, *Kettenschel*, *Überdeck*, *triplock* (în industria textilă) *White-spirit* (în industria petrolieră).

Pe de altă parte credem că uneori s-au făcut și înlocuiri nejuste sau inutile. De exemplu:

Unii dintre termenii adoptați sînt prea lungi și greoi ca: termenul *tuburi izolante de protecție*, *etanșe* care înlocuiește termenul străin *tub panțar* este greoi; ar fi fost poate mai bun termenul *tub blindat*.

Introducerea termenului nou creat *cui spintecat*, în locul termenului vechi *șplint* — existent în limbă și ușor de pronunțat — este o altă greșală care urmează să fie îndreptată.

S-a înlocuit prin *pahar cilindric*, termenul *pahar Berzelius*, denumit astfel după numele unui savant suedez și cunoscut sub această denumire în toate laboratoarele de chimie; s-a înlocuit de asemenea *pahar Erlenmeyer* cu *pahar conic*.

Aceste greșeli, precum și altele care ne vor fi semnalate, vor fi luate în discuție și îndreptate cu ocazia revizuirii standardelor în care figurează termenii respectivi. Tot sub aspectul greșelilor, vom examina în continuare exemplele citate în articolul menționat, din « Limba română », ca greșeli ale Standardizării.

Autorul articolului afirmă că « un profan rămîne încremenit în fața valului de cuvinte apusene inutile introduse în ultimii ani în standardizare ». În sprijinul acestei afirmații se aduce un singur exemplu: termenul *șarpantă* pentru înlocuirea căruia nu se face însă o propunere concretă, ci se menționează doar că « s-ar fi putut găsi » un echivalent românesc. În schimb, prin exprimarea confuză din textul care urmează imediat după această afirmație, autorul lasă să se înțeleagă că tot Standardizarea poartă răspunderea și pentru termenii *moignon*, *boaiou*, *soanior*, deși nici unul din acești termeni nu figurează în vreun standard.

Termenul *poanson*, criticat în articol, a fost păstrat în standarde fiind introdus în limbă de zeci de ani, fără a se fi găsit un echivalent românesc potrivit. El are un alt sens decît ștampilă sau marcă, iar poansonarea nu trebuie confundată cu ștampilarea sau marcarea.

Părăsirea termenului *ghivent* și folosirea exclusivă a termenului *filet* are următoarea justificare:

Atît termenul *filet* cît și *ghivent* (sau *ghevind*) sînt de origine străină. Între acești doi termeni, *filet* prezintă următoarele avantaje: are o singură formă, este adoptat de mulți ani în literatura tehnică, inclusiv în « Lexiconul tehnic român », în manualele didactice și din ce în ce mai mult și în uzine și permite formarea cuvintelor derivate *a fileta*, *filieră*, care sînt introduși de mult în limbă ca termeni unici, chiar în uzinele în care se mai spune *ghivent*.

Standardizarea a găsit termenul tehnic *filet* gata introdus și nici nu a avut de discutat eventualitatea de a se adopta *ghivent* (sau *ghevind*). Într-adevăr, perioada elaborării standardelor pentru filete, în tot cursul anchetelor și pînă la aprobare, nici unul dintre sutele de tehnicieni care au lucrat în colective nu a cerut să se adopte termenul *ghivent* sau *ghevind*.

De aceea nu corespunde realității afirmația că « Comisia de standardizare dă o adevărată bătălie, folosindu-se de autoritatea ei, ca să scoată din circulație termenul *ghivent*, de vreme ce nimeni nu a cerut Comisiei folosirea acestuia. Institutul de lingvistică însuși, participînd prin delegații săi la lucrările colectivelor de elaborare a standardului de terminologie a filetelor și răspunzînd ulterior în scris la o anchetă în legătură cu același standard, nu a ridicat nici o obiecție în privința termenului *filet*.

Folosirea paralelă a termenului *filet* și *ghivent* nici nu a putut intra în considerație, tinzîndu-se la păstrarea unui singur termen pentru o anumită noțiune, așa cum ne învață acad. Terpigorev.

Nu vedem deci pe ce se întemeiază afirmația că s-a adoptat termenul *filet* numai « pentru că așa se spune în franțuzește ». Autorul nu arată de asemenea care sînt « autorii buni » care întrebuițează termenul *ghivent* și nici măcar dacă ei sînt autori de manuale tehnice.

De aceea, nu sîntem de acord cu autorul articolului, că adoptarea cuvîntului *filet* și părăsirea cuvîntului *ghivent* ar constitui o greșeală.

În legătură cu unii termeni de origine străină utilizați în marină și care sînt folosiți în standarde, menționăm că reprezentanții Ministerului Forțelor Armate s-au opus categoric la orice modificare care ar fi condus la schimbări în regulamentele marinei civile și militare, sau în sonoritatea cuvîntelor folosite în comandă (ramă, prova, pupa). Standardizarea « cu toată autoritatea sa » nu a putut să impună, în domeniul naval, nici măcar pentru termenii *vinci* și *macara* același înțeles pe care îl au acești termeni în toate celelalte domenii ale tehnicii.

În legătură cu termenii *bec* și *lampă electrică* dezvoltarea tehnicii iluminatului electric a impus, în toate limbile, adoptarea sau crearea de noi termeni pentru a reprezenta noile noțiuni, pe lîngă necesitatea de precizare și eventual de modificare a sensului termenilor existenți în scopul sistematizării terminologiei întregului domeniu.

Astfel, în domeniul iluminatului electric, pentru noțiunea de *izvor de lumină primar* — oricare a fost termenul folosit inițial — în limbile rusă, franceză, germană etc. se folosește astăzi termenul de *lampă electrică*.

Pentru sistematizarea domeniului, a fost nevoie și la noi să se găsească un termen mai propriu decît termenul *bec*.

În cadrul raporturilor de colaborare dintre Academia R.P.R. și Comisia de standardizare, la începutul anului 1952, Standardizarea a cerut Institutului de lingvistică să-și dea avizul asupra menținerii termenului *bec* sau a adoptării

termenului *lampă electrică*. Răspunsul Institutului de lingvistică a fost categoric: « să se întrebuițeze numai *lampă electrică* », termen pe care Standardizarea l-a adoptat.

În primăvara anului 1953, ivindu-se din nou discuții în legătură cu termenii *bec* și *lampă electrică* cu ocazia elaborării standardului 3687—53 « Iluminatul electric », Comisia de standardizare s-a adresat Institutului de lingvistică cu rugămintea de a convoca un colectiv care să lămurească definitiv problema. Institutul de lingvistică a răspuns de data aceasta arătând că termenul *bec* este mai potrivit decât *lampă electrică*, pe motivul că ultimul este folosit de specialiști, dar necunoscut marelui public. Pentru convocarea unui colectiv mai larg, scrisoarea Comisiei de standardizare a fost trimisă de Institutul de lingvistică Secției a VI-a a Academiei R.P.R. Colectivul s-a întrunit ulterior cu participarea Institutului de lingvistică.

În urma ședinței acestui colectiv am primit, în august 1953, din partea secretariatului Academiei R.P.R. o comunicare asupra rezultatului discuțiilor purtate, prin care ni se recomandă:

« 1. Adoptarea termenului *lampă*, pentru ansamblul constructiv care constituie un izvor de lumină primar avînd ca scop iluminatul, și a expresiei *lampă electrică* în loc de *bec electric* pentru denumirea unui izvor primar de lumină, în care energia electrică este transformată (parțial) în energie luminoasă.

2. Adoptarea termenului *corp de iluminat electric* pentru dispozitivul electric în care se montează una sau mai multe lămpi electrice, cu scopul principal de a se redistribui fluxul luminos, emis de aceste lămpi, pentru a se obține o anumită iluminare ».

În continuare, trebuie să mai arătăm că termenul *bec electric* nu a fost scos complet din vocabularul tehnic. El a fost menținut cu înțelesul restrîns de *lampă electrică cu incandescență, cu un singur soclu*, adică tocmai cu sensul cunoscut de marele public, alături de termenul *sofit* al cărui înțeles este de *lampă electrică cu incandescență cu două socluri*.

Cu aceasta socotim lămurită problema termenului *bec*, atît din punct de vedere tehnic cît și lingvistic, problemă care a fost privită simplist în articolul menționat.

Din cele arătate mai sus rezultă că Comisia de standardizare s-a străduit să elimine cît mai multe cuvinte străine inutile din terminologia tehnică și să introducă un « val de cuvinte străine inutile » în textul standardelor, așa cum se afirmă în articolul menționat.

În toată munca sa, Comisia de standardizare acordă o deosebită atenție terminologiei. Dovadă sînt cele peste 40 de standarde speciale de terminologie aprobate, precum și locul important care se acordă problemei terminologiei în discutarea tuturor celorlalte standarde.

Noi nu subapreciem dificultățile pe care le prezintă problemele terminologiei tehnice și frămîntăm aceste probleme. De aceea, sub aspectul lingvis-

tic, am consultat de nenumărate ori și continuăm să consultăm Institutul de lingvistică.

Trebuie să constatăm însă că, din vina ambelor părți, această legătură nu a fost destul de organizată.

Înțelegem să îmbunătățim această legătură în viitor, dându-i o formă mai organizată decât în trecut și aplicând experiența sovietică, care ne-a fost foarte cunoscută prin articolul acad. Terpigorev.

Pe aceeași linie de colaborare cu instituțiile de specialitate, Comisia de standardizare participă prin delegați permanenți la lucrările Colectivului de terminologie tehnică de pe lângă Secția de științe tehnice și chimice a Academiei R.P.R.